

Kárász helynevei

Gyűjtésem folytatása annak a helynévgyűjtésnek, amelyet *Magyar-egregy* községben kezdtem meg, s folyamatosan folytatni akarok *Vékény*, *Szászvár* és *Császta* községek területén, vagyis azon a területen, amelyet lakossága *Vízvölgynek* nevez.

A terület mind földrajzilag, mind a lakosság összetételére nézve egységes, s alkalmas lesz arra, hogy az északkeleti Mecsek helynévanyagának tanulmányozásához anyagot szolgáltatson, s távolabbiakban alapjául szolgáljon helynéveléltani vizsgálatokhoz is.

Kárász község Baranya megyében, a Mecsek hegység keleti részének egy meglehetősen szűk, részben erdős, festői fekvésű völgyében fekszik. A község Magyarereggytől 1 km távolságra van.

Területe 1392 kh (801 ha), s így a hegyháti járás átlagos nagyságú községei közé tartozik. Területe erősen szabdalt, nagy részét erdő, erdős legelő borítja. Szántói hegyes-dombos területe miatt nehezen művelhető, szőlői — különösen régebben — aránylag nagy területet foglaltak el.

Lakossága magyar, s hozzátartozik ahhoz a magyar népcsoporthoz, amely Hosszúheténytől, sőt Berkesd—Püspökszenterzsébet vidékétől megszakítás nélkül lakja félkörben a keleti Mecsek hegyvidékét Magyarereggy, *Kárász*, *Vékény* községeken át Mázáig.

A lakosság főfoglalkozása a földművelés, de emellett igen nagy kedvvel foglalkoztak erdei fuvarozással is. Ma már a földművelés mellett igen jelentős része a lakosságnak — különösen a fiatalabbak — különböző üzemekben, bányákban dolgoznak. Már régen is mindig volt állandó bányászlakossága a községnek, s tudjuk, hogy területén 1810 óta folyik szén után kutatás.

Tudomásunk van arról, hogy a községbe német telepések is kerültek (a XIX. sz. elején?), ezek azonban majdnem nyomtalanul eltűntek. Később is történt szórványos betelepülés, amit 1—2 német nevű családnév mutat. A faluba történő idegen nemzetiségű beházasodás igen ritka, a falu magyar lakossága viszont az említett magyar vidék legszélsőbb pontjairól is házasodik.

A község lakossága 1930-ban 506 fő volt, akik — eltekintve a vasútállomáson lakó néhány családtól — mind a községben laktak.

A község történetének írásbeli emlékei a XIV. sz. elejéig követhetők, amikor is első említése egy szomszédos határjárásban, 1325-ben „terra episcop. *Karaz* vocata” néven történik. (A. II. 182.) Azután újra egy évszázadra hallgatnak az írások. A Baranya megyei helységekre oly sok adatot tartalmazó zselői levéltár őrzött meg egy oklevelet községünkről. 1439. évi május 28-án Albert magyar király felhívja Tolna vármegye — mert községünk a török kiűzéséig Tolna vármegyéhez tartozott — főispánját, alispánját és szolgabíráit, hogy bátmonostori Tötös László panaszára vizsgálják ki Henrik pécsi püspök

köszvényesi, vékényi, nyárádi, *kárászi*, torostyáni, tótfalusi és mázai emberei által Jánosi községben jobbágyainak okozott károkat. A királyi oklevél ismerteti, hogy Henrik püspök emberei Jánosiban fegyveresen rátörtek bátmonostori Tótos László jobbágyainak házaira, azok ruháit, törlőkendőit, az asszonyok fejkendőit, azután szalonnájukat, kapájukat elvitték, és kilenc ménesbeli lovat, juhokat, kecskéket hajtottak el erőszakkal.

Az oklevél névszerint felsorolja a kártevőket, s közöttük a következő *kárászi* jobbágyokat említi:

Lőrinc (Laurentius), Hegyi Benedek (Bened. Hegy), János és Jakab (Joh. et Jacob), Fazakas György (Georg. Fazakas), Deák János (Joh. litteratus), Kasza Mihály (Mich. Caza), Dékány Mihály (Mich. Decan), Tóth János (Joh. Thoth), Eszeny Bálint (Valent. Ezen), Ács Bereck (Briccius Alch), Gödri György (Georg. Gewdry), Bertók Bálint (Valent. Berthok), Kiss János (Joh. Parvus), Szép Pál (Paul. Zep), Farkas Gergely (Greg. Farkas), Nagy Benedek (Bened. Magnus), Hegyi Pál (Paul. Hegy), Istvánfia Orbán (Urbanus fil. Stephani), Kakas Lőrinc (Laur. Kakas), Torma Pál (Paul. Thorma) Ld. Z. VIII. 654—6.

A felsorolt nevek közül *Kárászon*, illetve a szomszédos Magyaregregyen a következők élnek még ma is: Deák, Dékány, Ács, Tóth, Kakas, míg a Kasza név ma már csak mint ragadványnév él a kárászi Müller családnál (Müllerné 'Kasza Náncsi').

1542-ben még *Karas* néven adójegyzékbe veszik községünket, mint a pécsi püspökség birtokát (OL. Dica A 2664 II. Tolna vm. XLIIIb), s Pécs elestével 1543 után ez a terület is a magyar—török harcok színterévé lett. Amíg Dáróvára, Dombóvára és Döbrököz magyar kézen volt, Verbóczy Imre kardja vidékünket is védte 500 jó magyar huszárjával, s ezeknek tartására kapta a Tolna vármegyei királyi adót. (Vö. Komáromy András: Verbóczy István és fia. Száz. 1910:287.)

Községünkre még a további adatokat gyűjtöttem az Országos Levéltárban levő összeírásokból:

1542/551/696: *Kárász* (Regesta Connum. Portarum C-us Baranyens. de Annis 1542, 1551 et 1696 confecta);

1559: *Kárász* (Registr. dicat. Epp. 5-ecl.);

1564: *Kárász* (Ex Registr. Anni 1564 Epp. 5-ecl.);

1636: *Kárász* (Urb. et Conscr. Fasc.: 90. No. 91.);

1696: *Kárász* (Series Pagorum C-us Barania, 125. p.);

1715: *Kárász* (Conscr. in C-us Baranyiensis 1715. Arch. Regnic. Lad. HH. Nr. 2. fr. 4.).

A török megszállók kiverése után községünk is újra talpraállt, amit bizonyít, hogy a pécsi állami levéltárban levő 1778. évi robotkészpénz-megváltó szerződésen levő pecsét felirata SIGILL + PAGI KARASZ 1747 (az utolsó szám bizonytalan!) a község önállóságát igazolja. 1751-ben *Karász*, *Kárász* néven írják össze (PÁL, Conscr. Domest.).

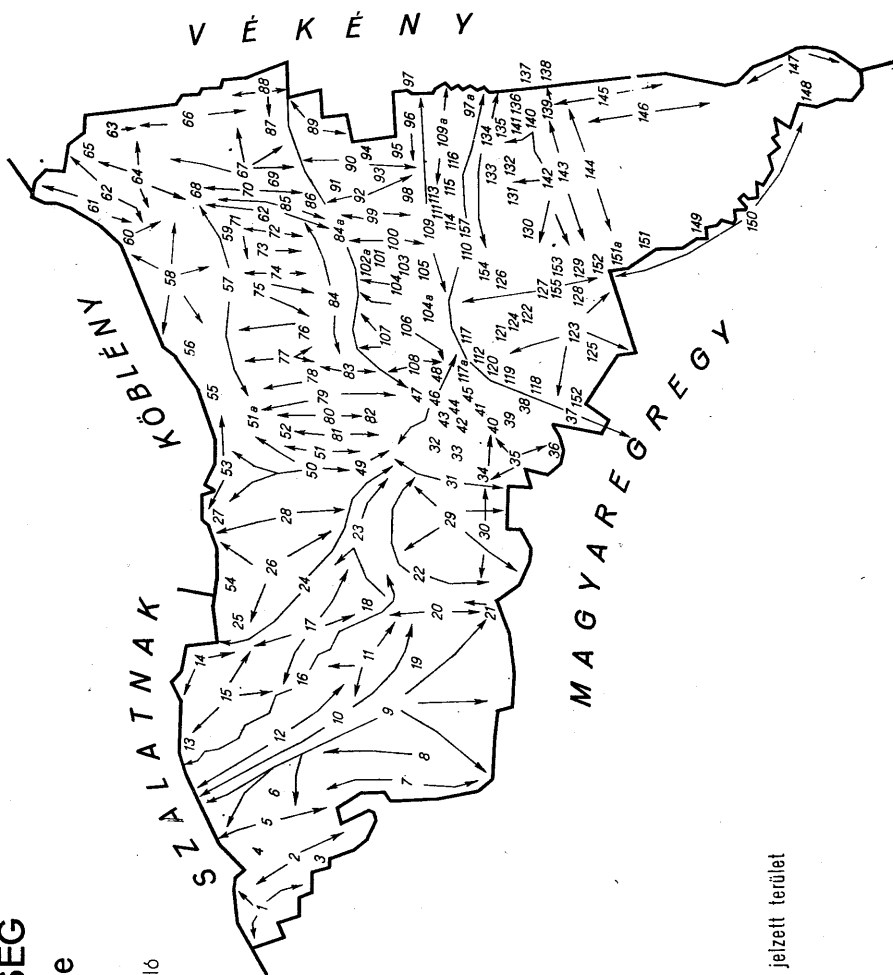
Amint látjuk, községünk neve nem változott az évszázadok folyamán, s 1786-ban is *Kárász* (Korabinszky: Lex. 281) néven szerepel. Más magyar nemzetiségi neve a községnek nem volt.

A község neve magyar, mégpedig feltehetően személynévi eredetű, s azonos a régi magyar *Kárász* személynevünkkel, melynek jelentése 'kárász, Carassius' halfajta neve. A név hasonló a magyar Ön, Süllő, Compó stb. halfajok nevével azonos régi magyar személynevekkel. A névadás feltehetően az

KÁRÁSZ KÖZSÉG helynév-térképe

1960

Tervezte: Reuter Camilló
okl. mérnök

Jelmagyarázat

→ A helynév által jelzett terület

77 Adattári szám

első birtokos (alapító) nevét őrzi, mint az számos Árpád-kori helynévről ki-mutatható. *Kárász* szavunk eredete valószínűleg északi szláv (KNEJZSA: SzlávJöv. I/2, 663), s ez is amellet szól, hogy helységünk neve személynévi eredetű.

Talán név- vagy ejtésváltozatát jelzi a község nevének 1559 és 1715. évi, majd 1751-ben újra felbukkanó *Karász* alakban feljegyzett neve. Megerősíti e névalakot Szava község egyik családneve: „Karászi”, amelyet több hónapon át volt módomban megfigyelni, s mindig így ejtették ki. A családnév ugyan nem községünkre, hanem a mai Kárász-pusztá (Okorág mellett) nevére vonatkozik, azonban régies hangalakjának megőrzése figyelmet érdemel.

Az általam összegyűjtött helynevek majdnem kizárólag magyar névadás eredményei. Találunk azonban a község területén néhány feltehetően délszláv eredetű helynevet (amilyen pl. *Liponya*, *Lipóca*, *Petróc*), amelyek kétségtelenül magukon viselik a magyar nyelv hangtani szabályaihoz való alkalmazkodás régi jeleit. Ezenkívül van egy újabkori — ma már kiveszőben levő — német eredetű helynevünk (*Viszli* < *Wiesl*), amelynek alakja mutatja, hogy abba a fiatalkorú német jövevényszó-rétegbe tartozik, amelybe a *knédli*, *lájbl* stb. jövevényszavunk tartozik. Ha középkori eredetű volna, alakja *Vizsoly lenne, amint azt egy Abaúj-Torna megyei község, Vizsoly nevében látjuk (MELICH: HonfMo. 110).

Szláv eredetű helyneveink csatlakoznak ahhoz a helynévréteghez, amelyet megtaláltunk Magyarereggyen is, s KNEJZSA ISTVÁN kutatása alapján tudjuk, hogy a honfoglaló magyaroktól itt talált csekélyszámú déli szlávtság nyomát mutatja (KNEJZSA, Magyarország népei a XI. században, 431). A szlávtság csekély voltát bizonyítja az, hogy a szláv eredetű helynevekből kettő (*Lipóca* és *Petróc*) elpusztult helység nevét őrizte meg, s tulajdonképpen helynév csak a *Liponya*. Az utóbbira szükséges megemlíteni, hogy e helynévtől nem messze van a magyar *Hársma* < *Hársmál* helynév, amely esetleg párhuzamos helynévadás, de legalábbis azonos szemlélet eredménye (vidékünkön a hárs őshonos, állományalkotó fafaj lehetett, amelyet csak a üzemtervszerű erdőgazdálkodás szoríthatott ki).

A szlávtság teljes eltűnését mutatja az is, hogy az 1439-ből fennmaradt 21 jobbágynév mind magyar, illetve egyetlenegy mutat szláv származásra (Joh. Thoth), de ez lehet jövevény is. Idegen nemzetiségre mutat esetleg az elpusztult *Lipócáról* említett jobbágynév.

A község évszázadokon való fennmaradását és lakosságának folyamatos életét az biztosította, hogy környező, akkor még hatalmas erdei biztos menedéket nyújtottak a lakoságnak minden nehéz időben.

Munkámat folyamatosan végeztem e területen, melynek 4 évig erdőgondnoka voltam, s így módomban állt huzamosabb ideig részletesen bejárni.

Az adatgyűjtésben segítségemre voltak a község lakosai, elsősorban sokat köszönhetek kedves volt szomszédomnak Papp Ferencné szül. Szakmár Katalin (*Kárász*, 1863), közismert nevén Papp Katinéninek, akinek fiatalos emlékezete sok olyan dolgot elevenített meg előttem, amit csak a pécsi állami levéltár irataiból ismertem meg.

Rajta kívül Keresztúri Kenyeres József tanácselnök, Balázs Ferenc, Kovács budafai József és Kühnel Márton voltak azok, akik részemre sok hasznos segítséget nyújtottak. E községben — mint Magyarereggyen is — az általános iskola tanulói siettek segítségemre helyismereti dolgozataikkal, melyekből igen sok helynév került elő.

Köszönettel tartozom ezért Arnold Rezső ált. iskolai tanárnak, és Szentés Károly plébánosnak azért, hogy a plébánia történetének vonatkozó adatait rendelkezésemre bocsátotta.

Rövidítések jegyzéke

e	= erdő	!	= ritkább névalak után
leg	= legelő		figyelmeztetés, hogy nem
p	= possessio		sajtóhiba
pr	= praedium	hrsz.	= helyrajzi szám
sz	= szántó	tkvi.	= telekkönyvi
szó	= szőlő		további használatos rövidítések
			a magyar nyelvben közismertek

A) Kézírtos források:

Berks lt.	= PÁL BERKS levéltárának anyaga. (Az anyagra BABIÓS ANDRÁS volt szíves figyelmemet felhívni.)
H	= HATOS GUSZTÁV levelezésében levő helynévanyagnak a PÁL-ban levő másolata.
Hist.Par.	= A kárászi rk. plébánia kéziratos története.
NB	= NÉMETH BÉLA kéziratos hagyatéka. PÁL. 235. sz.
OL	= Országos Levéltár és utána jelzet.
P	= PÉSTY FRIGYES helynévgyűjtéséből Kárász adatai. Széchényi könyvtár IV. köt. 345–7.
PÁL	= Pécsi állami levéltár és utána jelzet.
PÁL 1.	= Kárász helység tkve. birtokrészl. sorozatában 1862. PÁL.
PÁL 2.	= Kárász község sorozatos tkve. 1866. PÁL.

B) Térképek

BiU. 341	= Térkép Kárász község határáról, 1861. Fölmérte és rajzolta Frenkl Ferencz munkáék. mérnök. PÁL. (12 = 100°).
BiU 342	= Kárász község határának térképe, 1865. Horváth Lajos mérnök. PÁL. (1" = 100°)
Gönczy	= GÖNCZY—THIRING: Magyarország kézi atlasza. Pallas Rt. Bp. é. n. (1883–90).
K, Kszb.	= Kataszteri térkép (1865/70, 1898) és Kataszt. színes birtokvázrajz (1865).
Kogutowicz Zt.	= Pozsony vármegye térképe. Magyar Földrajzi Intézet, Bp. 1913.
	= A n. m. pécsi püspökség pécsi és nádasdi uradalmi összes erdőségeinek általános átnézeti térképe, mely az úrbéri rendezés céljára készült, és meghitelesített térképekről 1" = 100° nagyságról 1" = 400° mértékre összevonva lemásoltatott. 1866. Lukrits Kálmán mérnök. Mecseki áll. erdőgazd. kárászi erdészetiének zobákpusztai üzemegységénél fekvő térkép.

C) Felhasznált irodalom

A	= Anjou-kori okmánytár I–VII. köt. Bp. 1878–1920.
Bod — Páriz P.	= BOD PÉTER—PÁRIZ PÁPAI FERENC: Dictionarium Hungarico-Latinum etc. Cibinii, 1767.
Cs	= CSÁNKI DEZSŐ: Magyarország tört. földrajza I–III, V. k., Bp. 1890–1913. (Csak ott idézem, ahol az eredeti forrást nem állt módomban visszakeresni.)
EtSz	= Magyar Etymologiai Szótár I–II. k. Bp. 1914–44.
Follajtár	= FOLLAJTÁR ERNŐ: Baranya vm. eltűnt helységei. M. Szociográfiai Int. közleményei. I. évf. 1942, 293–320.
Hnt	= Hivatalos helységnévtár, közelebbi adat évszámmal jelezve.
Kniezsa	= KNEZSA ISTVÁN: Magyarország népei a XI. században. Bp., 1938. Klny.
Kniezsa: SzlávJöv.	= KNEZSA ISTVÁN: A magyar nyelv szláv jövevényszavai. I/1–2. Bp., 1955.
KorabLex	= KORABINSKY J.: Geogr.-hist. und Produkten Lexikon von Ungarn etc. Pozsony, 1786.

- Melich = MELICH JÁNOS: Honfoglalás kori Magyarország. Budapest, 1926.
 Velics = VELICS—KAMMERER: Magyarországi török kincstári defterek 1543—1639. I—II. k. Bp., 1886—1890.
 Weidlein = WEIDLEIN, JOHANN: Die Bedeutung der Flurnamen für die historische Siedlungsgeographie der Schwäbischen Türkei. Georg. Jahresbericht aus Österreich, XVIII. Band (1935) Klny.
- D) folyóirat, újság**
 MNy = Magyar Nyelv, évfolyam és lapjelzet.
 DN = Dunántúli Napló, 1958. évf. május 9-én megjelent „A kárászi határban” c. cikk Lipóczky Józseftől.

Adattár

Colligite fragmenta, ne pereant

- Aklok (19):** *Akók*. A dankai juhlegelőn állt aklok után elnevezve. Ma legelő, részben erdősült terület.
- Állomás (51a):** Kárász—Köblény vasútállomás körül kialakult falurész neve. Eredetileg csak vasutasok lakták, később pályamunkások, vasuti nyugdíjasok is költöztek ide. E kieső falurészt gyakran *Liponya* néven is emlegetik. L. ott.
- Alsópetrőc (13):** *Ásópetrőc*. A szalatnaki határon fekvő szántóföld, a *Hosszúpetrőc* ÉK-i végében. L. még a *Feketepetrőc* alatt elmondottakat.
- Andráshegy (42):** *Andráshögy, Horgosi hegy, Natyhegy*. Azelőtt a pécsi püspökségé volt, s szőlő borította. 1920-ban Nagy András vette meg, s a család ott is lakik. *Andráshegy* nevét azóta kapta, másik neveit ma ritkán hallani. Ma szántó, kevés szőlő. A nagy kiterjedésű *Antalhegy* DK-i része.
- Andráskút (43):** A kutat 1914-ben létesítették, amikor a magyaregregyi kőbánya kisvasútjának lovai ott állomásoztak és a kocsisok ott itattak. A kút a *Nagyhorgos*-ban, az *Andráshegy* alatt van. Nevét szintén Nagy Andrástól vette.
- Andrásorom (76):** *Andrásurma, Andrásurom*. Szántóföld — a *Hosszúdülő* része —, amely a kárászi vasútállomástól DK-re Szászvár felé fekszik. A név eredetéről a lakosság nem tud semmit.
- Andrásormai kút:** *Andrásurmai kút*. Forrás az *Andrásorma* alatt.
- Antalföld** l. *Antalhegy*.
- Antalhegy (32):** *Antalhegy*, ritkán *Antalföld*. 1861: *Antal hegye és allya* BiU. 341; 1862: *Antalhegy és allya* PÁL. 1; 1865: *Antal hegy, Antalhegy* — sz. leg K; *Antalhegy* — sző, *Antalföld!* — mező P; 1865/70: *Antal hegy* — sző, leg K; 1866: *Antalhegy és allya* PÁL. 2; 1873: *Antalhegy* — sz H. A név eredetét nem tudják. Része az *Andráshegy* l. ott.
- Aranybányai gödör (131):** Az 1920-as években egy pesti bányamérnök kezdett ott aranybányászatot — sikertelenül. A *Kíma* egy része.
- Bálintgödre (97):** A vékényi határszélén, a Telek keleti szélén van.
- Bányai csörge (150):** *Bányai csörge, Bányai patak*. Utóbbi nevet a fiatalabbaktól jegyeztem. A volt Kühnel-féle seresi szénbányától lefolyó vízfolyás neve. Azonos a sörösi csörgével.
- Barátokorma (55):** *Barátokurma, Baráturma*. A vasútállomáson túl, Köblény felé eső szántók neve. A névadás okát nem tudják.
- Barátok rétje (80):** *Barátok réttye*. A Kisliponya és a Rozsomány közötti rét neve, a Monyorósi kúttól északra.

Belsógát : *Bēsögát*. A Bódán és Beréten végigfolyó csörge gyűjtőneve. Ha a Bódán átfolyó részt említik, akkor Bódai, ha a Beréten, akkor Berétei csörge a megnevezés. Felhívom a figyelmet arra, hogy a lakosság ajkán belső 'mélyebben', külső 'magasabban' fekvő értelemben használatos, vö. *Kismérés* címszó alatt.

Belsőkismérés l. *Kismérés*.

Belsőrétek : *Bēső rétek*. A Bóda, Berét, Berek, Berekmelléke összefoglaló neve, illetve annak legmélyebben fekvő rét művelési ágú területeit értik rajta.

Belsőréti kút : *Bēsőréti kút*. Forrás a Kiskúti völgyben.

Berekmelléke (63): *Berekmejjéke, Berökmellé, Berök melye, Berök melletti*. A vékényi határszélen a vasúttól északra fekvő szántók neve. A név második tagját a lakosság változóan használja, mégis a *Berekmejjéke* a leggyakoribb. Feltételezem, hogy a *Berök melletti* kifejezés már újabb alakulás, talán iskolázás hatására.

Berekrét (65): *Berekrét, Berki rét*. 1873: *Berekrét* H. Az előbbitől északra levő rétek neve.

Berét (64): *Berét, Beréte*. 1861: *Berét* BiU. 341; 1862: *Berit* PÁL. 1; 1865: *Berét* BiU. 342; *Berét* K; *Berét* — mező, rét P; 1865/70: *Berét* — rét K; 1866: *Berét* PÁL. 2; 1866: *Berét* — r Zt; 1873: *Beréte* — sz H. A nevet a lakosság azzal magyarázza, hogy a falutól a rét nagyon bent 'mélyen' van. Értelme tehát *Belréte lenne.

Berétei csörge : *Berétei csörge, Berétei száncs*. 1866: *Berétei vízárok* PÁL. 2. A Berétén végigmenő Vékénynek tartó vízfolyás neve. A feljegyzett második névben a *sánc* szavunk *száncs* változata van. L. a Belsógát alatt elmondottakat is.

Berétei hegy l. *Berétetető*.

Berétei kút (69): *Berétei kút*, ritkán *Ignáckút*. Böröcz Ignác volt községi bíró földjén levő forrás neve. Gyűjtésem során feljegyzett Burgondi kút nevet csak a Finta család ismerte és használja. Oka az, hogy a család egyik tagja burgondiboros üveget hűtött a kútban, s a leázott címkét kiragasztotta a kútra. E tréfa nyomán születőben van egy új helynév.

Berétei oldal (67): *Berétei ódal*. Szántóföldek a Berétei völgy keleti oldalán.

Berétei őrház (68): A MÁV Berétében álló őrházának a neve a berétei útkereszteződésnél.

Berétei rámpa (68): Az őrháznál levő vasút szintbeni kereszteződéséhez felvezető rövid töltés neve.

Berétei rét (64): Tulajdonképpen azonos a Beréttel, de ha így mondják, akkor csak a rét művelési ágú területet értik rajta.

Berétei út (62): *Berétei út, Berétei horgos*. 1866: *Berétei új út* PÁL. 2. Fontos közlekedési út, a Hátútról vezet a község északi részeibe.

Berétei völgy (70): A Berétből délnek húzódó völgy neve.

Beréte tető (85): *Beréte tető, Berétei hegy*. A Berétei úttól nyugatra, észak-déli irányban húzódó szántók neve.

Berki kút : A Berekrétben levő kút neve.

Berki rét l. *Berekrét*.

Bóbin l. *Vízli*.

Bóda (57): *Bóda, Bódai rét* (az utóbbi ritkán említik, csak a réteket értik ekkor rajta). 1325: p. *Bolda* in c-u Tholnensi A. II. 181; 1402: p. *Boltha* Cs. III., 419; 1422: ~ in c-u Tholnensi Dl. 11187; 1424: ~ Dl. 11543; 1427, 1440, 1456, 1465, 1485: p. *Boltha* Cs. III, 419; 1873: *Bodai rét* H; 1424-ben

Szoroszló (= a mai Oroszló) előtt, 1424-ben Monyarós és Kerekliget között említi az oklevél (az OL. mikrofilmfelvételei után). CSÁNKI Egyházaskozártól délre, Köblény és Kárász mellett kereste. A területet a lakosság csak egyszerűen *Bódá*-nak nevezi, s nincs tudomása arról, hogy itt falu lett volna. Ma rét és szántó.

Bódai kút : Forrás a Bódában.

***Bódapataka** : 1325: rivul. *Boldapataka* A. II, 181—2. Feltehetőleg a Bódán végigfolyó víz neve. Idős adatközlőim szerint a víz bősége itt olyan nagy volt, hogy halásztak benne.

***Bódauta** : 1325: viam *Boldavta* A. II, 182.

Burgondi kút l. *Berétei kút*.

Bükk (29): *Bük, Bik*. A Szállásibükk szántónak kiirtott részét nevezik így, a káplányi horgos vezet oda.

Bükki csörge : A Bükki kútból lefutó víz neve.

Bükki kút : A dűlőben levő kút neve.

Bükki út (30): *Büki út, Büki horgos, Biki út*.

Bükkös (26): *Bükös, Bikös, Bükkös*. 1809: In terreno Kárász in *Bükös* Hist. Par.; 1861: *Bükkös* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1; 1865: *Bükös!* — leg, sz K; *Bükkös* BiU. 342; 1865: *Bükkös* — mező P; 1865/70: *Bükös* — sző K; 1866: *Bükkös* PÁL. 2; 1866: *Bükkös* — sz Zt; 1873: *Bükösi földek* H. Ma — a köbli és szaloknai út között fekvő szántóföldek neve, régen erdő lehetett.

Bükkösi hát : A dülő magasabban fekvő része.

Bükkösi horgos : *Bükösi horgos, Bükösi út*. A dűlőn északnak tartó út neve.

Bükkpatak (89): *Bükpatak*. A Kanistástól délre a vékényi határig fekvő szántók és gödör neve.

Bükkpataki határgödör (137): *Bükpataki határgödör, Bikpataki határgödör*, gyakran csak *Határgödör* néven nevezik. 1862: *Bükkpataki határ gödör* PÁL. 1. A régi telekkönyv szerint fele Kárász, fele Vékényi községet illeti. Az országúttól délre a község határan húzódik délnék. Kárászi adatközlőim szerint a vékényiek *Petrös gödre* néven ismerik.

***Bükkpataki legelő** : 1862: *Bükkpataki legelő* — elszórt legelőrészek PÁL. 2.

***Cegléd**, elpusztult helység l. *Ciklődi völgy*.

Cigányköz (121): A cigánytelep felé vezető sikátor neve a Pertus alatt.

Ciklődi völgy (21): *Ciklődi völgy*. 1461: pop. et iobag. in *Chegléd* Z. X, 167; 1465: Mich. Chywyk, Greg. et Joh. Anyko — iobag. in p. *Chegléd* Z. X, 343. Magyaregregyről Kárász határába menő völgy neve. Folytatása Kárász területén a Szállási völgy. E név őrzi az elpusztult *Cegléd* falucska nevét, melyről azonban Kárász lakossága — de Magyaregregyé sem — már mit sem tud. Újabbkori — a völgy magyaregregyi határba eső részére vonatkozó adat 1873: *Cziklődi völgy* — e H. — A *Cegléd* > *Ciklőd* fejlődésre vesd össze *Cegléd*. város nevét, amelyet a csongrádi magyarok *Cigléd*-nek ejtenek (EtSz), a Somogy megyei Merenye helységhez tartozó *Ceglédpuszta* neve 1865-ben *Czeplőd* (Kataszt. birtokvázrajz), Merenye egyik dűlője 1865-ben *Czeplődi útra dűlő* (Uo.), Tiszapolgár határában ismerjük *Czikléd tanyá*-t (Hnt. 907). Utóbbit az EtSz. ? *Cikléd puszta* Szabolcs m. néven említi. A Csallóköz sárréti tanyavilágából ismeretem 1883—90: *Ciglédi p[us]zta*] (GÖNCZY), 1913: *Cziglédi p[us]zta*] (KOGUTOWICZ) adatokat azzal, hogy helységnévtárakban (1882, 1907, 1944) nem találok.

A név a *cigle* 'parti fűz, kosárkötő fűz' köznévből (erre vö. a Baranya megyei Husztót határában *Cikle*, Vázsnok határában *Cigle* helynevet) -*d* kicsinyítőképzővel származik (EtSz). Ez a megfejtés a helyszíni körülményeknek is megfelel, mert nedves, vizenyős, fűzfélésegeknek megfelelő helyet jelöl a név. — Településtörténeti szempontból jelentős, hogy a XV. sz. közepére még ilyen kis völgybe is jutott már lakosság (l. *Petróc*), és annak továbbrajzása elérte a völgyfejet is.

Csapópart (48): A vasútra vezető új úton a falu feletti meredek parton levő pincehelyek neve. Kevéssé használt helynév, a névadás oka ismeretlen.

Csárda (39): *Csárda*. 1841: ... a *csárda* felül való részéből ... Hist. Par.; 1865: *Csárda* — épület K; 1865/70: *Csárda* — kocsmá K. A volt pécsi püspöki uradalom kocsmája volt, régen híres mulatóhely, betyártanya. 1865-ben már Blum Ádámé, a Balázs-család egyik tagjáé. Régi, több mint száz éves épületét 1958-ban elbontották.

Csárdaföld (40): *Csárdaföld*. Az előbbi csárdához tartozó pár hold föld, kert neve. Ma a terület nagyobb része a Balázs-családé.

Cseres (145): *Cseres*, *Cserös*, *Egyenes cser*. A Derzsőtől délre fekvő, ma kincstári erdő a vékényi határon, amely adatközlőim szerint régen szőlő volt.

Cserma (36): *Cserma*, régebben *Némethegy* név is járta, ma ezt ritkán használják. 1865: *Német hegy* — e K; 1898: *Német hegy* — sz, e K; 1935: *Némethegy* WEIDLIN 70. Ma csak *Cserma* néven ismerik. Ez a név onnan ered, hogy a magyarreggyi *Cserma* dülő folytatásában fekszik. A régebben használt *Némethegy* név a község német telepeseinek emlékét őrzi.

Megállapításom szerint *Cserma* neve a *csermál* 'déli kitettségű cseres oldal' jelentésű névből fejlődött ki. Fejlődésére vö. az EtSz (722) *fűzma* címszó alatt elmondottakat. A helynévre Magyarreggyen 1859-től van adatom. L. Magyarreggy helynevei c. dolgozatomat (kézirat).

Csermai út (31): A magyarreggyi *Csermá*-ról északnak vezető út neve.

Csorgató kút (129): *Csórogató kút*. A Fürdővölgyben a volt Fehér-, ma Hirdiféle háznál levő csövön ömlő forrás neve. Régebben gyógyhatást tulajdonítottak neki.

Dankó (9): 1861: *Dankó* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1; 1865: ~ K; ~ BiU. 342; ~ — mező P; 1866: *Dankó* — sz Zt; 1873: ~ pécsi püsp. urad. földje H; 1958: ... a *dankai* résszel ... DN. 1958. V. 9. Kárász község egyik legnagyobb dülője. Eredetileg erdő boríthatta, jelenleg nagyobb része szántóföld, meglehetősen gyenge minőségű, dombos terület. A névre vonatkozólag a lakosság nem tud semmit.

1862: *Dankó* közép-oromi és lipóczai erdő PÁL. 1; 1865: *Dankó* — e P; ~ — e K; 1865/70: ~ — e K. A régi erdőterület 1920-ig egyre fogyott, de később a rossz szántóföldek, elsősorban a volt uradalmi terület újra erdősítés alá került. Ma e területen legelő is van, más részét erdősítik.

Dankóalja (11): *Dankóalja*. A Petróci csörge és a dankai út között fekvő gyengébb szántóföldek.

Dankói kút

Dankói út (10): A dülő keleti oldalán Szalatnakra vezető kocsit neve.

Derék (109): *Dérék*, *Déréki horhos*, *Déréki út*, *Malomút*. A községből a Kühnelmalomhoz vezető kocsit neve, de gyakran értik rajta a tőle északra levő földeket is. Ma északi oldala lassan beépül.

Derékmelléke : *Dérékmejjéke, Dérék mellett*. A kocsit két oldala melletti, régen gyümölcsösök, földek neve.

Derzső (142): *Derzső*. 1862: *Derzső* — elhagyott szántó és szőlő, urad. erdő PÁL. 1; 1865: ~ BiU. 341; ~, *Derzsi* — leg P; *Derzsó!* — leg K; 1865/70: *Derzső* — e K; 1866: ~ — leg, e PÁL. 2; 1866: *Derzsó* — leg Zt; 1873: *Derzső hegy* — ritkás erdő borítja H. Ma is legelő, részben erdő. A név eredetét a lakosság nem tudja, nem is értelmezi. Feltevésem szerint személynév keresendő benne, mely másutt is helynévül szolgált. 1439-ben említik Emericus *Dersew* aranyáni (Bodrog vm.) jobbágyot (Z. VIII, 437), s a Bars megyei Csiffár határából Pesty említi a *Derzső völgy*-et (Pesty kézír. gyűjt. VI, 42—3).

***Derzsőgödör** : 1813: In *Kárász . . . bauen die Unterthanen*: Math. Radó, Stephan Sásko, Mich. Pap, Josef Pap und Steph. Pap im Kirchen-Graben, *Derš Gede* (!) einen Stollen . . . PÁL, Berks lt. Fasc. 45. No. 110/1813, 19. §. Ilyen nevet ma nem ismernek, de feltehető, hogy Sörösben történt ez a szénkutatás, s a helynévvel való helyjelölés téves.

***Dézmás hegy** : 1866: *Dézmás hegy* PÁL. 2. Ma már e nevet nem ismerik. Adatom szerint az Antalhegy és alja dűlőben volt, valószínűleg neve összefüggésben lehet az egykor ott volt egyházi birtokkal.

Doboskút (135): *Doboskút, Daboskút*. A Derzső alatti — Mezei malommal átellenben levő — doboskúti gödörben fakadó forrás neve. A név a Kárászban ma is élő *Dobos*-család nevét őrzi.

Doboskúti csörge (141): A Doboskút lefolyása.

Doboskúti gödör (141): Nevét az ott fakadó Doboskúttól kapta, régebben kenderáztató mocsilák voltak benne.

Doboskúti oldal (140): *Doboskúti oldal*. A doboskúti gödör erdővel borított két oldala.

Egyenesceser l. *Cseres*.

Fahídi dűlő (27): A köbli út végén, a köblényi határon levő szántók neve, az ott levő fahídról.

***Falu** : 1865: *Falu* — e Kszb; 1865/70: ~ — e K. A térképészek által elhelyezett hibás elnevezés.

Falu alatti öreg rét l. *Öregrét*.

Fábrics malom (152): *Fábrics malom* (általános neve), *Rákmalom* (ma már igen ritkán hallani), *Tótfülöp malma* (csak kérdésre közlik e nevet, egyébként nem használják). 1862: *Rak István malma* 82. hsz. PÁL. 1; 1860 körül már a kárászi *Rák*-családé, 1880 körül Strasser József a tulajdonosa. Tőle az 1900-as években Tóth Fülöp vette meg, akitől az első világháború alatt Fábrics József (†1957) vásárolta meg. Jelenleg is ott lakik a Fábrics-család.

Fehérföldes pince (146): *Fehérföldes pince*. A kárászi kincstári erdőnek nyugati részében fekvő erdőrésze. Valószínűleg régi szőlőművelés emlékét őrzi. Vö. *Cseres* a.

Feketeorom (61): *Feketeurom*. A Kárász, Vékény és köblényi hármashatárnál fekvő szántók, nevét a lakosság szerint fekete földjétől kapta.

Feketepetróc (12): *Feketepetróc* (leggyakrabban), *Kispetróc, Túlópetróc*. 1461: Kéthelyi György márii várnagyot *Pethrucz*-i nevű részirtokán a királyi személynök elé idézik Z.X, 168; 1463: in *Petrecz* Z.X, 244; in *Pethroc* Z.X, 247; in *Petret* (o: *Petrech*) Z.X, 264; 1542: *Pewtreucz* OL. Dica A 2664. II, Tolnamegye XLIII. b. Az utóbbi adatot a dica Zarándok

előtt említi, így idetartozónak vélem. Igen régen lakott hely lehetett, mert az 1359/174 tkvi. hrsz.-ú parcellán 7 urnasírt találtak, benne csontmaradványokkal. Az urnák kb. 1 m magasak és mintegy 0,8 m átmérőjűek voltak. Találtak ekkor 2 db rézrozsdától borított, sodronyból tekert tűt és egy rézlemezből készült, kis félhold alakú, ismeretlen rendeltetésű tárgyat. E hely a régi dankói erdészlaktól 30—50 m-re ÉNy-ra feküdt (Keresztúri kenyeres József közlése Kárász). A lakosság tudomása szerint itt valamikor falu volt. A Szeli- és Kovács-család földjében ma is igen gyakori a középkori tégladarab, terméskő olyannyira, hogy a két föld közötti erősen köves részt csak kőkenyőbozót fedi, szántani nem lehet. Az itt levő romot építőkönek termelték ki, a Szeli-család pincéje ebből készült. A lakosság szerint templomrom állott itt. Helyszínelésem szerint a téгла és építőkö 20 × 40 m-es területen, míg a középkori edénytörmelék kb. 50 × 150 m-es területen, nagyjából egy kis dombon található. A gyűjtött anyagot a pécsi városi múzeum gyűjteményében tárolják.

Felsőkert (128): *Fölsökert, Fösökert*. A Fürdővölgyben volt kertek, ma már beépültek.

Fősti malom l. Kühnel-malom.

Főút (110): *Fbút, Országút*. A községen átvezető országút egyik neve. Régi, valószínűleg már rómaiak által ismert útvonal. Középkori adatokat l. Magyaregregy helynevei c. dolgozatomban.

Fürdői csörge (152): *Fürdői csörge, Fürdői patak*. A kárászi fővenyfürdőn átfolyó, s annak vizét elvezető patak neve a fürdő alatt. A fürdő felett Seresi csörge, l. ott.

Fürdő út: *Fürdő út, Fürdő utca*. A fővenyfürdőhöz vezető, ma már egészen odáig beépült utca neve.

Fürdővölgy (153): *Vögy, Fürdővögy*. A falutól délre levő, jórészt beépült völgyecske (l. *Fürdő út*), melyben a fővenyfürdő létesült. Tulajdonképpen a Seres alsó szakasza. Régen a falunak e részét egyszerűen *Völgy*-nek nevezték, s itt is mocsilák 'kenderázthatók' voltak.

Fűrésztelep (111): A Kühnel-malomhoz tartozó és 1950 után államerdészeti kezelésbe vett fűrésztelep közhasználatú neve. L. még *Kühnel-malom*.

Gátköz (112): *Gátköz, Kétgátköz*. A fővölgyi patak (ún. vadárok) és a malomárok között levő földrész (kertek), mintegy 5—6 gazda földje.

Hársas (108): Gödör neve a Nagypart és a Pípós között.

Hársmál (78): *Hársma*. 1861: *Hársma* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1; 1866: *Hársma* — sz Zt. Ma szántóföldek, a vasútállomástól keletre a 2. dűlő neve. A név vidékünkön igen gyakori és jellemző hárserdők (vö. *Liponya, Lipóca*) emlékét őrzi. Második része a Mecsekben gyakori *mál* földrajzi név. Alakulására vö. a *Cserma* címszót.

Hársmáli gödör (77): *Hársmai gödör*. Az előbbinek keleti szélén húzódik.

***Hársmál [pataka]**: 1325: rivul. *Hasmal* A. II, 182. Ma e néven ismeretlen, de kétségtelen, hogy az innen lefutó csörge nevét őrizték meg az oklevelek.

Határgödör l. *Bükkpataki határgödör*.

Határoldal (136): *Határodal, Határ*. Vékény felé ez a község határa. L. még *Bükkpataki határgödör*.

Határoldaltető (139): *Határodaltető*. A Határoldálnak legmagasabb, déli része a kinstári erdő mellett.

- Hegyhát** (84a): *Hötyhát*. A falu felett emelkedő dombvonulat neve, melyen szőlők, szántók, gyümölcsösök vannak.
- Hegyháti út** (84a): *Hötyháti út*, *Hátút*. A Hegyháton Vékénybe végigvezető út közismert neve.
- Hetesipart** (101a): A Kishegytől északra levő földek, melyek *Hetesi József* kocsmáros nevét őrzik. Ma a Nyers-családé.
- Hidegkúti csárda** (138): Tréfás elnevezése a Határodalban levő delelőhelynek a vékényi határszélén.
- Hidegoldal** (144): *Hidegödöl*. A Seresből, a fővenyűrdő felett keletre nyíló völgyecske északi oldala a kincstári erdő területén.
- Hidegoldali patak**: Időszaki vízfolyás az előbbi alatt, mely a fürdői csörgébe torkollik.
- Horgos** (46): *Horgos*. 1862: *Horgas* — Rozsománra PÁL. 1. L. *Nagyhorgos*.
- Horgos** (90): *Horgos*. 1862: *Horgas* — telekben PÁL. 1: L. *Teleki horgos*.
- Hosszúdűlő**: 1865: *Hosszú dűlők* BiU. 342; 1866: *Hosszú dűlő* I—IV PÁL. 2. Kárász egyik legnagyobb dűlője, tulajdonképpen gyűjtőnév. Részei: Rozsomány, Nyáros, Hársma, Kishát, Andrásurom, Zehögés, Páfrányos, Lakosgödre, Külsőkismérés.
- Hosszúföldek** (91): *Hosszúföld*, *Hosszúfödek*. 1873: Hosszúföldek — sz H. A Teleki horgos és a Teleki völgyi út felső részén levő szántók neve.
- Hosszúpetrőc** (15): *Hosszúpetrőc*, másképpen *Natypetrőc*. A Petrőci csörgő és a szalatnaki út közötti szántóföld. A szalatnaki szélén levő darabja az Alsópetrőc. L. még a *Feketepetrőc* alatt elmondottakat.
- Ignáckút** l. Berétei kút.
- Imhóf malom** (127): A malom már 1890-ben nem dolgozott (Papp Ferencné sz. Szakmár Katalin, szül. 1863, Kárász, közlése) kevés vize miatt. A seresi vízfolyás hajtotta, de vízhiány miatt gyakran taposták (ún. szárazmalom volt). A régi malomárok a seresi árok, majd a Fürdővölgy nyugati oldalán még kivehető volt. Idős adatközlőm szerint a felhagyott malom *pusztamalom*, vagyis 'elpusztult malom' volt, s tisztában volt *puszta* szavunk régi 'pusztult' jelentésével.
- Irtás** (66): 1873: *Irtás* — sz H. Nevét a lakosság szerint onnan kapta, mert erdőt irtottak ott. A vékényi határszélén húzódó földek neve.
- Jakabgödre** (86): A berétei úttól keletre levő, délnek húzódó gödör neve.
- Kanistás** (88): A vékényi határon, a Szélföldtetőtől keletre fekszik. Vízállásos, patakos, sáros gödör, majd innen ma már a szántókat is így nevezik. Előbb említett idős adatközlőm a *kanistás* szó értelmét 'lucskos, sáros' szavakkal adta vissza. De használták szerinte pl. ruhára is, *kanistás szoknya* 'csatakos, sáros szoknya'. Megemlítem, hogy a szomszéd Magyar-egregyen, ahol e szó szintén helynévben szerepel, értelmét már nem tudták megmagyarázni. Vö. KNEZSA: SzlávJöv. I/2, 245, *kalista* címszó alatt.
- Kanistási kút**: A gödörben levő kút neve.
- Káplány** (35): 1861: *Káplán* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1.; 1865: ~ — mező P; ~ — sz, r K; ~ BiU. 342; 1866: ~ PÁL. 2; 1873: ~ — nevű sűrű H; 1898: *Káplán*, *Káplán* — sz, szó K. A Csárdától nyugatra levő erdőszült terület neve.
- ***Káplányi gödör**: 1866: *Káplányi gödör* — a Káplán dűlőben PÁL. 2.
- Káplányi horgos** (34): *Káplányi horgos*, *Káplányi út*.
- ***Káplányi kisházás birtok**: 1866: *Káplányi kisházás birtok* PÁL. 2. Tulajdonosai a Kárászra telepített svábok voltak.

- Káposztások** (113): 1861: *Káposztások* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1. Ma már alig ismerik. A Derékúttól délre fekvő kertiföldek neve.
- Kenderföldek** (109a): *Kendőrföldek*, megkülönböztetnek *Ásókendőrföld*-et, mely Vékény felé, *Fősókendőrföld*-et, amely Kárász felé fekszik, a Derékúttól délre. 1861: *Kenderföldek* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1; 1865: *Kenderföld* BiU. 342; 1865: ~ K; 1866: ~ PÁL. 2. A Derékúttól délre a vékényi határig terjedő szántóföldek neve. Ide minden évben kendert vetettek.
- Kerékgyöp** (122): A Pertus ÉK-i erdős részében levő, régen legelő, ma fenyvesel borított terület. Jégverés ellen itt szólaltatták meg régen a viharágyút, s innen fogadták mozsárdurrogással az egyházi látogatókat is.
- Kereszt** (117a): *Köröszt*. 1842: Köblényi út alatt . . . állított *kőkereszt*-nél . . . helyén előbb a kárászi község által állított és fenntartott *fakereszt* volt. Hist. Par.
- Keringő** (94): *Keringő*, *Kerindő*. A Teleki horgostól K-re fekvő földek neve, szántók. Megyénkben több helyről ismerek hasonló helynevet: *Kerengő* (Boda), *Keringő* (Vékény), de a névadás indítóokát nem ismerem.
- Kíma** (132): *Kíma*, *Kúma*. Északnak néző, kiugró köves oldal, lábánál kőfejtővel. A nevet *Kómál*-nak értelmezem. Vö. a vidék hasonló *Cserma*, *Hársma*, *Rétma* (Szászvár), *Ruzsama*, *Kíma* (M.-egregy) helyneveivel, és a *Cserma* címszó alatt elmondottakkal.
- ***Kirchengraben** : 1813: . . . im *Kirchen-Graben* . . . PÁL, Berks lt.Fasc. 45. No. 110/1813. 19. §. A név a szén után kutató bányauzemvezetőség német nyelvű tisztviselőinek fordítása, s a mai Völgy-nek felel meg.
- ***Kisdankó** : 1862: *Kis Dankó* PÁL. 1; 1866: ~ PÁL. 2. Ma nem ismerik.
- Kisderzső** : *Kisderzső*, *Kisderzsői hegy*.
- Kishát** (84): *Kishát*, másként néha *Kisnyáros* néven is nevezik. A Hosszúújló nagyobb része, szántóföldek a Hegyháti úttól északra.
- Kisháti út** : *Kisháti út*. A Hegyháti vagy Hátútnak a Kishát fölötti része.
- ***Kisházások káposztása** : 1862: *Kisházások Káposztásai* PÁL. 1; 1866: *Kisházások káposztása* PÁL. 2. Ma ilyen néven ismeretlen.
- Kishegy** (102): *Kishegy*, *Kishögy*. Szőlőterület a temetőtől keletre.
- Kishegyi út** (103): Az ide vezető kocsit neve.
- Kishíd** (110a): *Kishíd*, *Küshíd*. Az országúton levő, tejszarnok előtti híd neve.
- Kiskúti forrás** : *Kiskúti forrás*. A Kiskúti völgyben levő forrás neve.
- Kiskúti rét** : *Kiskúti rét*, *Kiskúti völgyi rét*. L. a következőt.
- Kiskúti völgy** (60): *Kiskúti völgy*. Szántóföldek, rétek az Osztályok és a Feketeurom között.
- Kisliponya** (81): *Kisliponya*. A vasútállomásra vezető ösvény két oldala.
- Kismérés** (59): *Kismérés*, részei a *Belső* és a *Külső kismérés*. A vasúton túl levő, mélyebben fekvő a *Belsőkismérés*, míg a vasúttól délre, magasabban fekvő része a *Külsőkismérés*. Ma szántóföldek és rétek.
- Kisméresi gödör** (72): A Kishátról a Külsőkismérésbe vezető gödör.
- Kisméresi hegy** (71): A Kismérés magasabb része, más néven Külsőkismérés. Szántóföldek.
- Kisnyáros** l. *Kishát*.
- Kispetróc** l. *Feketepetróc*.
- Kisrét** (114): 1873: *Kisrét* — a Malomárok és a Vadócz árok között H. A Kühnelmalom és a Varsa keleti oldalán levő rétek neve.
- Kovácsok parragja** (125): *Kovácsok parragja*. A Pertus DK-i részén fekvő legelő neve. Kevéssé ismert helynév.

- Kőbánya (133):** *Kűbánya*. Időszakosan művelt kőbánya a Kíma oldalában, az országút mellett, s annak fenntartására termelnek ott időnként anyagot.
- ***Köblényi határon** : 1866: *Köblényi határon* — elszórt legelőrész PÁL. 2. Ma e nevet nem ismerik, valószínűleg térképészek által gyártott név. Egyébként is itt a legelők megszűntek, szántónak törettek fel.
- Köblényi út (28):** *Köbli út* — egymás közti használatban, míg idegennel szemben Köblényi út elnevezést használják. A mai Köblény községbe vezető kocsit neve. A lakosság, különösen idősebb része a községet *Köblinek* nevezi, megőrizve a község ősi magyar nevének alakját. Régi okleveles emlékeink is mind *Köbli* alakot őriztek meg. Vö. CSÁNKI III, 437; 1324: in riuulo qui ruit de *Kubli*, Steph. f. Gabriani de *Kubli* A. II, 161—2; 1542: *Keibly* OL. Dica A 2664 II, Tolna m. XLIIIb. Még 1751-ben is *Köbli* és *Köblin* alakban szerepel a PÁL-ban levő Conscr. Dom.-ban. 1804: *Köblin* Korabinszky Atlasz, 1808: *Köblény* Lipszky. Amint látjuk, a régi magyar névalak hivatalosan is megszűnt, s ma már csak a magyar falvak lakosságának ajkán él. A név változását a magyarság pusztulása okozhatta. Valószínűleg az 1700-as években megtelepült rácság ajkán változott a név, hasonlóan a délvidéki *Apáti* > *Apatin*, *Keve* > *Kubin*, *Temeri* > *Temerin*, *Kölpi* > *Kulpin* > *Kölpény* stb. falvak nevéhez.
- Középorom (6):** *Középurom*. 1861: *Középorom* BiU. 341; 1862: Dankó *középoromi* és lipóczaei erdő, *Közép-Orom* PÁL. 1; 1865: *Középorom* BiU. 342; 1865: *Középorom* — mező P; 1866: *Közép orom* — e Zt. A régi, ma már elbontott dankói erdészlaktól nyugatra fekvő szántóföldek neve.
- Kühnel-malom (111):** *Kühnel malom*, *Kümel malom*, *Fősti*, *Füsti malom* (az utóbbi neveket csak kérdésre használják). 1862: *Kümel malom* — 38 hsz. PÁL. 1; 1865/70: *Fősti malom* K. A Kühnel-család — Kühnel Márton szíves közlése szerint — a bajorországi Staffelstein városkából vándorolt a Tolna megyei Tevel községbe. Innen 1801-ben áttelepültek Kárászra, s a család ekkor vette a malmot. A malmot akkor még *Fősti malom*nak nevezték. Itt alapította Kühnel Márton Magyarország első géperőre berendezett fészekodúgyárát, amelyet 1898-ban indított meg, s 1924-ben fűrészteleppel bővített.
- Külsőkismérés** l. *Kismérési hegy*.
- Lakosgödre (73):** A Hosszúdülő egyik része. Nevének első része ismeretlen eredetű, mert Lakos családnév a községben nem ismert. De vö. *lakos* 'béres, tanyás' szavunkat is MTsz.
- Lakosgödri kút** : Forrás a Lakosgödreiben.
- Lakosi rámpa** : Lakosgödretől északra, vasútra felvezető töltés neve.
- Lányok hegye (1):** 1861: *Lányok hegye* BiU. 341; 1862: *Lányok-hegye* PÁL. 1; 1865: *Leányok-hegye* — mező P; *Lányok hegye* BiU. 342; 1866: ~ PÁL. 2; 1866: *Lányok h.* — sz Zt; 1898: ~ K. A község legnyugatibb csücskében levő, ma fenyvessel borított domb neve. A névadás oka ismeretlen.
- ***Lányok hegyi erdő** : 1862: *Lányokhegyi erdő* (vagy 10 éves rezura) PÁL. 1; 1866: *Lányok hegyi erdő* PÁL. 2. Ma külön e néven nem nevezik. Adatunk korában mint újabban telepített erdő kaphatott külön nevet, amely az erdősítés befejezésével elenyészett.
- ***Lányok hegyi rét** : 1866: *Lányok hegyi rét* PÁL. 2. Ma már itt is erdő lévén, a helynév megszűnt.

- Likpince oldal** (143): A Derzső déli oldala. Annak emlékét őrzi, amikor ott még szőlőművelés folyt, s vájt pinceket készítettek.
- Lipóca** (2): 1463: Jac. Chomogan, Joh. Baius iobag. commor. in *Lipolcza* Z. X. 244; Jac. Chomogan, Joan. Bojos . . . in *Lipolcza* Z. X. 247; Jac. Chomogy, Joh. Bajos . . . in *Lypolcza* Z. X. 264; 1861: *Lipocza* BiU. 341; 1862: *Lipóca*, Danko közép-oromi és *lipócai erdő* PÁL. 1; 1865: *Lipóca* BiU. 342; *Lipocza*, *Lipóca* — erdő P; 1866: *Lipóca* PÁL. 2; 1873: ~ fiatal erdő H. A terület valamikor teljes egészében erdő lehetett, de ezt legnagyobbbrészt kiirtották, s szántónak alakították át. A faluhelyről a lakosság mit sem tud.
- Lipócai csörge** (3): Az itt eredő és Magyaregregynek futó víz neve.
- Lipócatető** (5): A dülő legmagasabb szántóföldi művelésű része.
- Liponya** (51): 1861: *Liponyai sűrű* BiU. 341; 1862: *Liponyai-Sűrű* — legelő közös 42.5 kh PÁL. 1; 1865: *Liponya* BiU. 342; ~ — leg P; ~ — sz, leg K; 1866: *Liponyai sűrű* — elszórt legelőrész PÁL. 2; 1866: *Liponyai sűrű* — leg Zt; 1873: *Liponya* — 50 kh-as sűrű H. Ma már csak kis területre összeszorult bükkös maradványa, amelyben öreg bükk hagyás-fák alját legeltetik. Szűkebb értelemben ma ezt értik *Liponyai sűrűn*.
- *Liponyaföldek** : 1865/70: *Liponya* — sz K; 1873: *Liponyaföldek* — a Liponya mellett elterülő földek H. Ma már nem különböztetik így meg, mert az erdő jelentéktelen területre szorult össze, s azt Liponyai sűrű néven emlegetik.
- Liponyai horgos** : Ma már vízmosássá alakuló régi dűlőút, az állomásra vezető országút megépítésével jelentőségét veszítette.
- Liponyai kút** : A Liponyában levő forrás neve.
- Liponyai sűrű** l. Liponya.
- Liponyatető** (49): A Liponya legmagasabb DNy-i része.
- *Magyarpárt** : 1958: *Magyarpárt* DN. 1958. V, 9. Téves feljegyzése a *Nagypart* helynévnek. L. ott.
- Malomárok** (115) 1873: *Malomárok* H. A községen végighaladó szabályozott vízfolyás, amelyben folyó víz hajtotta a község területén levő malmokat.
- Malomút** (109): A Kühnel-malomba vezető dűlőút. Azonos a Derékal vagy Derék-úttal. L. ott is.
- *Mérgepataka** : 1325: riv. *Mergespotoka* . . . qui cadit in . . . riv. Boldapataka A. II, 181—2. Ma e néven ismeretlen. Összevethető azonban a WEIDLEIN (Száz. 1935: 668) által említett *Mérge*-sel, amelynek nyomait Bonyhád körül mutatta ki, s amely patakunk felső folyása lehetett. Német neve — Kismányoknál — 1918: *Wildwasser B[ach]* (Generalkarte) azonban nem fordítás eredménye — mint WEIDLEIN felteszi —, hanem azonos szemléletből eredő elnevezés.
- Mesterrét** (52): *Mestörrét*. A tanítók javadalmi földje volt a Liponyában, a köves úttól keletre.
- Mezei malom** (116): *Mezei malom*, *Müller malom*. Utóbbi néven ritkán hallani. Mindkét elnevezés a molnárcsalád nevéből származik.
- *Mihók rét** : 1865: Belsőség és rétpótlás, jelenleg átlagosan *Szilvások*: ún. „*Mihók rét*” PÁL. A pécsi püspökség nádasdi urad.-hoz tartozó kárászi községhatárban levő urad. és urb. szántóföldek és rétek osztályzásának jzók. 1865; Ma nem ismerik. Talán azonos a Miklóréttel, mert az is rétpótlás volt. De vö. a következővel is.
- Mihókorma** (56): *Miókurma*, *Mijókurma*, *Mihókurma*. A köblényi határon

fekvő egyik dűlő neve, ma szántóföldek. A lakosság a név első tagjának eredetéről nem tud semmit, ily nevű család ma a községben nincsen. A név első tagjában igazolhatóan személynév szerepel, mert 1767-ben említik *Mihók András* örökös jobbágyot (PÁL, Kárászi Helységnek Tabellája), 1792-ben *Miok*, *Miók András*-t említik (PÁL, Karász Helységnek Urbarialis Tabellája), 1809-ben *Steph. Miók* neve tűnik föl (Hist. Paroch.). Kétségtelen tehát, hogy helynevünk a kihalt *Mihók*-család nevét őrizte meg.

Miklóságát (52): *Miklóságát*, *Miklóságáttya*. A Baráturom melletti nedves, patakos rét, amely 2—3 gazda tulajdona. A név nem közérthető, érdeklődésemre adatközlőim már Miklóságát-nak mondták. Ezt az alakot azonban élőbeszédben használni nem hallottam.

Miklórét (117): *Miklórét* (egy esetben, talán botlásból: *Mikrolét*), *Miklós-rét*, *Miklós-rét*. 1873: *Miklós-rét* — a falu fölött H. A Pappalom és a Nagyhid közötti rét neve.

Mogyorósi gödör (148): A seresi vízfolyás völgyének egyik keletnek haladó, beerdősült mellékvölgye.

Mogyorósi kút (82): *Mogyorósi kút*, *Monyorósi kút*. A Liponya déli részében levő régen gémes, ma elpusztult kút.

Müller-malom l. Mezei malom.

***Nagydankó** : 1866: *Nagy Dankó* PÁL. 2. Ma ilyen néven nem ismerik, a Dankó része lehetett.

Nagyát (118): *Nagyát*. A községen átfolyó, Magyaregregyről jövő vízfolyás neve.

Nagyhegy l. *Andráshegy*.

Nagyhid (120): *Natyhid*. A község legnagyobb hídja a vasúti bekötőút elágazásánál.

Nagyhorgos (46): *Natyhorgos*. Az Andráshegy alatt levő horhos, a vasútállomásra vezető út van benne.

Nagyliponya (50): A Liponya ma szántóföldi művelés alatt álló része.

Nagypart (47): *Natypart*. 1865: *Nagypart* — szőlő P; ~ K; 1865/70: ~ — sző K; 1873: ~ H. A község felett emelkedő szőlős hegyoldal.

Nagyparti út : *Natyparti út*. A szőlőkbe vezető út neve. L. még *Új út* a.

Nagyetróc l. *Hosszúetróc*.

Nagyvér l. *Öregrét*.

Némajancsi kaszálója (149): Tönkrement kaszáló a seresi vízfolyás mentén. Nevét az Amerikába vándorolt Kovács-család egyik tagjától kapta. A nevet ma már alig használják.

Németfalu (38): A községnek a Ráchorgostól Magyaregregy felé terjedő része. Az itt lakó német telepesektől kaphatta nevét, akiket feltehetőleg a püspöki uradalom telepített ide, de ma már eltűntek. Az idősebbek emlékezetéből idézem a Jén, Méder, Gajsz családneveket. — A helynév második részét képező *-falu* szavunk feltevésem szerint itt csak házsört, utcát jelentett. Vö. 1358/365: platea Magyarfalu A. VII, 59.

Némethely l. *Cserma*.

Némethely (41): *Némethely*, *Paphely*. 1865: *Némethely* — szőlő P; 1873: *Némethelyi szőlők* H; A községnek azt a részét nevezik így, amely Nagy András és Bíró Péter háza között van. Feltehetően a német telepések szőlei fekhettek itt.

Nyáras (83): *Nyáras*, *Nyáros*. 1873: *Nyáras* — sz H. A Hosszúdűlő egyik része, ma szántóföld.

Nyárosi hegy : Az előbbi szántók magasabb déli része.

Nyárosi út : A Nyárosba vezető út neve.

Nyulánk (99): *Nyulánk, Nyullánk, Nyulánki* — az utóbbi egy Nyulánki dűlő, Nyulánki földek, Nyulánki horgos összetételből kóphatott le. 1865: *Nyülláb* — az Öreghegy szántó része. BiU. 342; 1866: *Nyülláb* PÁL. 2; 1873: *Nyulánki* — szőlő H. Adatközlőimtől a *Nyülláb* adatot nem hal-lottam, azonban a név értelmét adatközlőim azzal magyarázták, hogy a dűlő nyülláb alakú.

Nyulánki horgos (100): *Nyulánki horgos, Nyulánki út*. A dűlőbe vezető dűlőút neve.

Nyulánki kút (101a): *Nyullánki kút*. Forrás a földek közt.

Nyulánki út l. *Nyulánki horgos*.

Nyulánki völgy (101): A Nyulánktól keletre fekvő völgyecske neve.

Oldalföld (23): *Ódalföld, Ódalföld*. 1873: *Oldalföld* H. A Petróc dűlő erdőszélen levő meredek része. Ma szántóföld.

Oldalföldi hegy : *Ódalföldi hety*. Az előbbinek a szalatkai út mellett fekvő mag-sabb része. Szántók.

Országút l. Főút.

***Osztálybükkös** : 1861: *Osztálybükkös* BiU. 341.; 1862: *Osztály-Bükkös* PÁL. 1. Ma nem ismerik ezt az elnevezést.

Osztályok (58): *Osztájok*. 1861: *Osztályok* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1; 1865: ~ BiU. 342; ~ — sz K; 1866: *Osztályok I—II* PÁL. 2; 1865: *Osztály* — mező P; 1865/70: *Osztály, Oszlály!* — sz K; 1873: *Osztály* — sz H. A köb-lényi határszélen fekvő szántóföldek neve.

Osztályoki kút : *Osztájoki kút*. Forrás a dűlőben.

***Ótemető** : 1866: *Ótemető* PÁL. 2. Ma nem ismerik.

***Ótemető melletti út** : 1866: *Ó Temető melletti út* PÁL. 2. Ma szintén nem ismerik.

Ördöngösgödör (54): A Bükkösben levő, s a köblényi határra nyúló gödör neve.

Öreghegy : *Örekhetty*. 1861: *Öreghegy* BiU. 341; 1862: *Öreghegy Szöllő* PÁL. 1.; 1865: *Öreg hegy* BiU. 342; ~ K; 1866: *Öreghegy* — szőlők PÁL. 2. A Nagyhorgostól a vékényi határig terjedő szőlősdombok gyűjtő-neve.

Öregliponya : Azonos a Nagyliponyával. L. ott.

Öregrét (134): *Öregrét*, de ma inkább a *Nagyret* nevet használják. 1861: *Öregrét* BiU. 341; 1862: *Öreg rét* falu felett, Falu alatti *Öreg rét* PÁL. 1.; 1865: *Öregrét* — r P; *Öreg rétek* BiU. 342; *Öregrét* K; 1865/70: *Öreg rét* — r K; 1866: *Öreg rétek* PÁL. 2.; 1873: *Öregrét* — a falu mellett H.

Páfrányos (74): *Páprányos*. A Hosszúdűlő egyik szántó művelésű része.

Pajtáskút (151a): *Pajtáskút, Úttörőkút*. A Sörösben az úttörők által foglalt forrás neve.

Paphegy (45): *Paphety, Papszöllő*. 1958: *Paphegy* DN. 1958. V, 9. Itt volt a plébánia szőlője, innen ered a neve.

Paphely l. *Némethely*.

Papmalom (120): 1788: Klimó pécsi püspök malmot és szőlőt adott a plébániá-nak Hist. Paroch. 33. p.; 1809: . . . ad *molam parochialem* Hist. Paroch.; 1862: *Plébánia malma* 26 hsz. PÁL. 1.; 1865/70: *Pap malom* — malom K. A kárászi rk. plébánia tulajdona volt, melyet 1910 körül Szabó István (†1957) molnármesternek adtak el. Ma is a Szabó-csaladé, s innen ered

a másik neve. Ma inkább az utóbbi néven emlegetik, az idősebbek azonban a régi nevet használják.

Paprét 1. (119): *Papré*t. 1809: *pratun Dominale* ad molam parochialem Hist. Paroch.; A Pap-, másképpen Szabó-malom körüli rét neve, mert a plébánia tulajdona volt.

Paprét 2.: Kis darab kaszáló a Kisrétben, a Kühnel-malom mellett. A plébánia tulajdona.

Papszöllője l. *Paphegy*.

Paptarlója (18): *Paptó*rója. A Petróci oldal egyik déli része, szántóföldek.

Pertus (123): *Pertus*, *Pertos*. 1862: *Pertos* PÁL. 1.; 1865: ~ — leg, erdő P; ~ BiU. 342; 1866: ~ PÁL. 2.; 1866: *Pertos* — e Zt; 1898: *Perlos*! — e K; 1873: *Pertos hegy* Ny-nak nyúlik, erdő borítja H. A falu fölött emelkedő meredek hegy neve, javarésztét erdő borítja.

Pertusalja (124): *Pertos*ájja. A templommal szemben levő községrész a hegy alatt.

***Bertus alatti malom**telek (127): 1866: *Pertos alatti malomtelek* — Peske Ádám molnár PÁL. 2. A régi malomhelyet ma a Vida-család lakja. L. még *Imhof-malom*.

Petres gödre l. Bükkpataki határgödör.

Petróc : 1861: *Petróc* BiU. 341; 1862: *Petrócz* — sz PÁL. 1.; 1865: *Petrótz* — mező P; *Petrócz* BiU. 342; ~ sz K; 1865/70: ~ — sz K; 1866: *Petróc I—VII*. PÁL. 2.; 1873: *Petrócz* — sz H; 1898: *Petrócz I—II—III* — szántók a Dankó erdőből parcellázva K. A *Petróc* nevet tulajdonképpen gyűjtőnévként használják, így kiterjedését I. a részei alatt (Alsó-, Fekete-, Hosszupetróc, Petróci hát, Petróci oldal). Az elpusztult Petróc helysége vonatkozó adatokat l. *Feketepetróc*.

Petróci csörge (16): *Petróci csörge*, *Petróci patak*. Az utóbbi névvel kapcsolatban megállapítható, hogy a fiatalabb korosztályoknál — feltehetően az iskola hatására — a *csörge* helyett a *patak*, *kút* helyett a *forrás* megnevezések terjednek el. Az iskola hatása alól való kikerülés után visszatérnek a falu közösségében használt elnevezésekhez, de ma már polgárjogot nyertek ezek az elnevezések is.

Petróci hát (14): A szalatkai határon levő szántók. Folytatása Szalatlak területén a *Héjákker*.

Petróci oldal (17): *Petróci ódal*. A szalatkai út és a Petróci csörge közötti szántóföldek neve.

Petróci rét : A Petróci csörge két oldalán elterülő rétek, kaszálók neve.

Petróci út (16): A petróci csörge mentén, a dűlön végigvezető dűlőút neve.

***Petróc kisház**asok része : 1866: *Petrócz kisház*asok része PÁL. 2. A Petróc Dankóra dűlő részében fekvő szántók. A Kárász községbe telepített sváboké volt, de ma már mind eladták, s helybeliek vásárolták meg.

***Petróc patak**on innen : 1866: *Petrócz patak*on innen PÁL. 2. Csak a telekkönyvi megkülönböztetés céljából készített elnevezés. Ma ilyen néven nem ismerik.

***Petróc patak**on túl : 1866: *Petrócz patak*on túl PÁL. 2. L. az előbbinél elmondottakat.

Petrős gödre l. Bükkpataki határgödör.

Piactér (110b): *Piactér*, *Piharctér*. A községi kocsmá előtti tér neve.

Pípós (107): 1873: *Pipós* — szőlő H. A Temetőhorgostól nyugatra a Nagypart ÉNy-i részének neve.

Plébániahely (126): A plébánia körül, a templom mögötti községrész.

Plébánia malma l. *Papmalom*.

Puszta (102a): A temető melletti völgy neve, ma a Harka-családé.

Pusztahorgos l. *Kishegyi út*.

Pusztarét (4): a *Lipóca* területének ÉNy-i, Szalattakkal szomszédos része. A név jelentése 'elpusztult (faluhoz tartozó) rét'. Hasonló elnevezéssel találkozunk a nyugati Mecsekben, Bakonya határában is, ahol az elpusztult Érszeg község nevét őrző rétet a bakonyiaiak „Pusztarét” névvvel nevezik.

Ráchely (95): *Ráchej, Ráchel*. A Kenderföldről ÉNy-ra levő, régen szőlő, ma szántóföld neve. Elnevezését régi tulajdonosától, *Rác Mihály* vékényi tanítótól kapta (1893—1911). Ma Nagy Lajos tulajdona.

Ráchorgos (44): *Ráchorgos*, ritkán *Rácok horgosa*. A lakosság előtt általánosan ismert, hogy „erre vonultak a rác katonák”. Valószínűleg a XVIII. sz.-i rácdúlás emlékét őrizheti, melynek a szomszédos Magyaregregyen is emléke van.

Rak István malma l. *Fábrics malom*.

Rákmalom l. *Fábrics malom*.

Rákoldal (152): *Rákódó, Rákódal*. A mai Fábrics (régen Rák) malom feletti igen meredek, erdős hegyoldal neve. Nevét — néha még ma is a Rákmalomnak nevezett — a *Rák*-család nevét viselő malomról kaphatta. A fiatalabbak között azonban sokan az ezzel szemben levő partot értik rajta, ahol jelenleg a Rák-család lakik. Tanulságos példája ez a helynévköltöztetésnek.

Regöli malom (116): *Regöli malom, Mezei malom* — ez ma az általánosan használt neve. *Müller-malom*. 1865/70: *Regelő malom* K. A malmot 1858-ban Kovács József, aki a Tolna megyei Regöly községből származott, vette meg Kühnel Ferenctől (sz. 1816). L. még *Mezei malom*.

Regöli hely (98): A Teleki völgyi út és a Derékút találkozásánál fekvő földék neve. Névadására vonatkozólag l. az előbbi helynevet.

Rozsomán (79): *Rozsomány, Rozsomán*, ez járja leggyakrabban, de *Rozsomágy* alakot is jegyeztem. 1861: *Rozsomán* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1.; 1865: *Rozsamány* — mező P; 1865/70: *Rozsomány* — sz K; 1873: *Rozsomán* — sz H. A lakosság a helynév értelmét nem ismeri. Feltehetően a 'Rózsamál' szavunk kereshető benne. Nehezíti azonban e magyarázatot, hogy vidékünkön a *mál* szó *ma* alakot ölt (vö. *Cserma* alatt elmondottakat), s a szomszédos Magyaregregy határában a *Rúzsama* < *Rózsamál* helynevet ismerjük. A szintén szomszédos Szászvár határában van azonban a *Melegma* ~ *Melegmány* < *Melegmál* helynév, s Mánfa határában a *Melegmány* helynév 1542-ben még *Melegmal* alakban fordul elő (OL. Conscr. Dic. 19/2). Megemlítem, hogy a Rozál női név községünkben *Ruzsa* alakban ismert. Hogy mikor és milyen okból válik egyszer *mál* szavunk *mány*-nyá, máskor *ma* alakúvá, annak okát nem tudom. Ma szántóföldek, a Hosszúdúló része.

Rozsományi kút : Forrás a dűlő alsó részében.

Rozsományi út : A dűlőbe vezető földút neve.

***Rövidföld** : 1861: *Rövidföld* BiU. 341; 1862: *Rövid-föld* PÁL. 1.; 1865: *Rövidföld* — mező P. 1866: Rövid f. — sztó Tt. Ma már nem ismerik e helynevet.

Siska (130): A község templom mögötti része felett emelkedő erdős hegyoldal neve. Szólás: Ha zúg a *Siska*, mögjön az eső !

Siskai kút.

Sörös (150): *Sörös, Seres.* A szomszédos Magyaregregy határából induló, felfelé szűkülő, részben még ma is erdős völgy neve. Írásbeli adatom csak Magyaregregy területére eső völgyszakaszra van, l. ott.

Sörösí csörge (150): A Sörösből jövő vízfolyás neve. Ennek vize táplálja, derítón keresztül, a kárászi főenyfűrdő medencéjét, s táplálta régen az Imhof-malom meghajtását szolgáló malomárkot.

Strasser-malom l. *Fábrics malom.*

Szabó-malom l. *Papmalom.*

Szalatnaki út (24): *Szalatnai, Szaloknai, Szalatnaki út.* Az utóbbi megnevezést tekintik „hivatalosnak”. 1866: *Szalatnaki út* PÁL. 2. A szomszéd Szalatnak községbe vezető út. A helybeliek a község nevét még ma is — különösen az idősebbek — *Szalatna, Szalokna* néven nevezik, vagyis úgy, ahogy a régi okleveles adatok a község régi magyar nevét megőrizték. L. CSÁNKI III, 449. p.

Szállás (105): *Szálás, Szállás, Szálláskertek.* 1865: *Szállás* — leg P. Régen istállók álltak itt, ma már elbontották őket.

***Szállásbükk — Középoromi csapás:** 1866: *Szállásbükk-Középoromi csapás* PÁL. 2. Feltehetőleg a mai szállásbükki legelőre vezető állathajtó csapás neve volt. Ma nem ismerik.

Szállásbükki út: 1866: *Szállásbükki út* PÁL. 2.

Szállási bükk (22): 1861: *Szállási bükk* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1.; 1865: ~ BiU. 342; 1866: ~ PÁL. 2.; 1866: *Szállási bükk* — e Zt; 1873: *Szállási-bükk* — legelő, melyet ritka bükkerdő borít H; 1898: *Szállási bükk* — e K. Öreg bükk hagyásfákkal borított, vízmosásokkal szabdalt legelő.

Szállási horgos l. *Temetői horgos.*

Szállási kút: *Szállási kút, Szálásvölgyi fúrás.* A Szállási völgyben levő természetes forrás neve.

Szállásivölgy (20): *Szállásivölgy.* A Magyaregregyről jövő Ciklodi völgy (l. ott is) folytatásában levő további völgyrész neve, melynek nyugati oldalán szántóföldek vannak, míg keleti oldala legelő, s a Szállási bükkal függ össze.

Szálláskertek l. *Szállások.*

Szávosa (8): *Szávosa.* 1865: *Szálvasa* — e P. Erdős-bokros völgyes terület a Dankótól Nyugatra. A név értelmét adatközlőim nem tudták. Figyelemre méltó azonban, hogy e helynév a szomszédos Vékényi és Szászvár községek területén is jelentkezik.

Szávosai oldal (7): *Szávosai ódal.* A völgy keletnek néző oldala a magyaregregyi határon.

Szekernyetető (147): *Szekörnyetető.* Kincstári erdőterület a vékényi határon, az ún. *Szekernye [erdő]* — amely vékényi területen fekszik — magasabb része. A név értelmét a lakosság nem tudja. Összevethető a régi *szekernye* 'hosszúszerű csizma' szavunkkal (vö. OklSz és MNy. 1956: 234), amelyet még PÁRIZ PÁPAI—BOD Magyar—latin szótára is ismer.

Szélöld (87): *Széföld, Széföld.* 1861: *Szélöld* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1.; 1865: ~ BiU. 342; *Szélöld* — mező P; ~ K; 1866: *Szélöld I—II* PÁL. 1.; 1866: *Szélöld* — sz Zt; 1873: *Széföld* — sz H.

***Szélöld alatti völgy:** 1866: *Szélöld alatti völgy* — elszórt legelőrész PÁL. 2. Telekkönyvezés céljára készített név, ma nem ismerik.

Szélöldi hegy: 1866: *Szélöldi hegy* PÁL. 2.

Szélföldtető : *Széföttető*.

Szénbánya (149) *Szémhánya*. Kühnel Márton helybeli malomtulajdonos által a Sörös vízfolyás árkában 1935—1943. években folytatott szénkutatóhelye.

Sziget (97a): A malomárok és vadárok között, a vékényi határhoz közel a Mezei malom alatt egy-két gazda rétjének a neve.

Szilvások : *Szilvánok*. 1861: *Szilvánok* BiU. 341; 1862: ~ PÁL. 1.; 1865: ~ BiU. 342; 1866: ~ PÁL. 2.; A községen áthaladó országúttól északra, a Nagyorgostól nyugatra és keletre fekvő területek neve. Ma jórésze beépült.

*Tanító káposztása : 1866: *Tanító káposztása* PÁL. 2. Ma nem ismerik. Feltehetőleg a tanító részére biztosított kertföldnek a neve.

Telek (96): *Telek, Telök*. 1861: *Telek* BiU. 341; 1862: *Telek* — szántóföldek PÁL. 1.; 1865: ~ — mező P; ~ BiU. 342; ~ — szőlő P; ~ K; 1865/70: ~ — sz K; 1866: ~ PÁL. 2.; 1873: *Teleki* — szőlők, *Telekiföldek* — kenderföldek H. A Kühnel-malom felé vezető kocsiúton a vékényi határig, az úttól balra levő földek neve. Ma alul szántók (gyümölcsösök), feljebb szőlők.

Teleki horgos (90): *Teleki horgos*. 1866: *Teleki szurdok* PÁL. 2. A Telektől keletre fekszik.

Teleki út (92): *Teleki út, Teleki vögyi út*. 1866: *Teleki új út* PÁL. 2. A Telektől nyugatra fekszik.

Teleki völgy (93): *Teleki vögy*. Hosszúföldtől délre fekvő terület neve.

Temetőalja : *Temetőálya*. A Temető (dombon van) alatt fekvő területek neve.

Temetőhorgos (106): *Temető horgos, Temetői út, Szálási horgos*. A temetőbe vezető út neve. Szálási horgos az a rész, amelyet 1927-ben átadtak a Tóth-örökösöknek.

Temetői hegy (104a): Domb neve, amelyen a temető fekszik.

Temetői völgy (104): *Temetői vögy*. A temetőtől keletre fekszik.

Templomföld (25): *Templomföld*. Az egyház és iskola földje volt a szalatnaki úttól keletre a Bükkösben.

Templomköz (154): *Templomköz*. Utcácska a templom mellett.

Templomsarok (154): A községnek a templomtól keletre fekvő beépült része.

Templomhely (126): A templom és plébánia területét értik rajta a helybeliek.

Templomtér (126): 1866: *Templom tere* PÁL. 1. A templom előtti terecske neve.

Templomutca l. *Völgy*.

Tótfülöp malma l. *Fábrics malom*.

Tótfülöphely (33): Az Antalhegy része, ma a Fábrics-család szőleje.

Túlsópetrőc l. *Feketepetrőc*.

Tulungerkert (151): Elpusztult kertiföldek a Sörösben. A név előtagjában *Tulunger* családnév van, ilyen nevű család Magyaregregyén ma is él.

Új út (46): A vasútállomásra vezető makadámút közismert neve. Néha használják a *Natyparti út* nevet is.

*Uradalmi kocma (39): 1866: *Uradalmi kocma*. Ma Balázs József tulajdonában levő telek, a rajta volt régi csárdaépülettel (l. ott), amelyet 1958-ban elbontottak.

Úttörőkút l. *Pajtáskút*.

Vadárok l. *Vadócárok, Gátköz*.

Vadócárok : 1873: *Vadócárok* H. A két gát között levő árok neve, ma alig használják.

- Varsa** (156): *Varsa*. Falurész neve. A községnek Budi Péteréktől Vékény felé eső része. Az egregyi víz és a söröszi víz összefolyása által alkotott keleti irányú, ma már beépült félsziget neve.
- Varsahídja** (157): *Varsahígygya*. A Varsában levő országúti híd neve (vashíd).
- Vashíd** l. *Varsahídja*.
- *Vékényi út a tetőn** (84a): 1866: *Vékényi út a tetőn* PÁL. 2. A Hátút-nak telek-könyvezés céljára gyártott neve.
- Viszli** (37): *Viszli*. A magyaregryei Bóbin folytatása Kárász területén. Ma már alig használják, inkább *Bóbin*-t mondanak. Az ún. Németfalu mellett volt, s a német telepesek emlékét őrzi. — A helynév a német *Wiesl* szóból származik, s mint újkori átvétel, végződése beilleszkedett a *knédli, spándli* stb. német eredetű jövevényszavak hangalakulásába. Középkori átvétel esetén helyneveünk az Abaúj megyei *Viszoly* község nevéhez hasonló alakot vett volna fel (MELICH: HonfMo. 110).
- Völgy** (155): *Vögy, Templomucca*. A templomtól felfelé, a fürdőig terjedő falurész közismert s általában használt neve.
- Völgyi csörge** (155): *Vögyi csörge*. A Sörösből lejövő, s a Völgy falurészen átfolyó erecske neve.
- Zehögés** (75): *Zehögés, Zehögis*. Szántó, részben akácás gödör a Hársma mellett. A név értelmére adatközlőim nem tudtak felvilágosítást adni.

REUTER CAMILLO

Geographical Names of Kárász

The author has systematized the geographical names — those of fields, ground forms, by-ways, wells etc. — of a Hungarian village, named Kárász, situated in county Baranya. He collected his data partly on the spot, partly from archival documents and printed sources.

In his introduction he deals with the history of the village. This proves to be especially useful for cyphering the meanings of certain obsolete geographical names by the help of some antiquated ways of writing or the name of an extinct family.

It is establishable from the collection, that on the place of the community of today there were 4 earlier communities that got destroyed (Bóda, Cegléd, Lipóca, Petrőce).

The author's entire collection consists of more than 150 names. In case of the names presented, the writer of the article endeavours to throw light upon the problems of denomination by considering the testimonies of data to be found in our days and in the documents; of attempts made so far to clear up the matter; of popular beliefs attached to the spot; of the peculiarities of the ground forms and the type of cultivation.

The author also adds a map to indicate the different geographical names by numbers.

C. REUTER